

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI TƏHSİL NAZİRLİYİ
BAKİ SLAVYAN UNİVERSİTETİ

Əlyazması hüququnda

VƏFA MİRƏHMƏD QIZI SEYİDOVA

FRANSIZ VƏ AZƏRBAYCAN DİLLƏRİNDƏ
ZONİMİK LEKSİKANIN FUNKSIONAL XÜSUSİYYƏTLƏRİ

10.02.20 – Müqayisəli-tarixi və müqayisəli-tipoloji dilçilik

Filologiya elmləri üzrə fəlsəfə doktoru alimlik dərəcəsi
almaq üçün təqdim edilmiş dissertasiyanın

A V T O R E F E R A T I

Bakı – 2012

Dissertasiya Azərbaycan Dillər Universitetinin Ümumi dilçilik kafedresında yerinə yetirilmişdir.

Elmi rəhbər: filologiya elmləri doktoru, prof.
İkram Ziyad oğlu Qasimov

Rəsmi opponentlər: filologiya elmləri doktoru, prof.
Tamilla Həsən qızı Məmmədova

filologiya elmləri doktoru, prof.
Bilal Bayram oğlu İsmayilov

Aparıcı müəssisə: AMEA-nın Nəsimi adına Dilçilik
İnstitutu, Nəzəri və tətbiqi dilçilik
şöbəsi

Müdafiə 12/12 2012-ci il saat _____ -da Bakı Slavyan Universiteti nəzdində filologiya üzrə fəlsəfə doktoru və elmlər doktoru alimlik dərəcəsi almaq üçün təqdim olunan dissertasiyaların müdafiəsini keçirən D 02. 071 Dissertasiya şurasının iclasında keçiriləcəkdir.

Ünvan: AZ1014, Bakı şəhəri, S.Rüstəm küçəsi, 25.

Dissertasiya ilə Bakı Slavyan Universitetinin kitabxanasında tanış olmaq olar.

Avtoreferat _____ 2012-ci ildə göndərilmişdir.

Dissertasiya şurasının elmi katibi,
filologiya elmləri üzrə fəlsəfə doktoru,
dosent

N.R. Muqimova

İŞİN ÜMUMİ SƏCİYYƏSİ

Tədqiqat işi insanların müxəlif baxışlarının və fəaliyyətlərinin təsvirində istifadə edilən zoonimlərin fransız və Azərbaycan dillərində funksional xüsusiyyətlərinin təhlil edilməsinə həsr edilmişdir.

Tədqiqat işinin aparılmasında yerli və xarici tədqiqatçıların (K.M.Musayev, O.B.Simakova, N.V.Solnçeva, A.M.Qurbanov, Y.Q.Yusifov, A.K.Hacıyeva, A.M.Şerbak, Z.F.Fanilova, Ş.Balli, N.A.Kluşin, M.Cousin, A.Doizat, J.Dubois, P.Guiraud, D.Leeman, A. Sauvageot, N. Ruwet və b.) işlərindən istifadə edilmişdir.

Tədqiqatın aktuallığı onunla izah oluna bilər ki, bu tədqiqat işində zooleksika yalnız müxtəlif dillərin semantik və milli - mədəni xüsusiyyətlərinin ifadəsi kimi tədqiq edilmir, həmçinin şəxsiyyətin müxtəlif formalarda təzahürlərinin xarakterizə edilməsinə və ya ona təsir göstərməyə imkan verən dilin sözdüzəltmə potensialının və funksional təhlilinin bazası kimi tədqiq edilir (zoonimlərin müraciət və invektiv funksiyası). Tədqiqatın bu xüsusiyyəti dilin müasir dövrdəki vəziyyəti və işlənməsi üçün müstəsna dərəcədə aktual hesab edilir. Müasir dövrdə hüquqi dildə problemlər mövcud olduğuna görə müxtəlif dillərin invektiv leksika ilə yüklənməsinin bu və ya digər formada şəxsiyyətin ləyaqətinə və şərəfinə toxunma ilə əlaqədar məhkəmə araşdırmalarında böyük rolu vardır. Bu baxımdan da iki müxtəlif sistemli dildə zoonimlərin sözdüzəltmə potensialının müqayisəli şəkildə öyrənilməsi öz aktuallığı ilə seçilir.

Tədqiqatın obyektini iki dildə - fransız və Azərbaycan dillərində heyvan adları - zoonimlərin funksional xüsusiyyətlərinin təhlilidir.

Zoonimlər dildə müxtəlif funksiyalar yerinə yetirə bilər və xüsusi semantik gücə malik olurlar (insan keyfiyyətlərinin, hərəkətlərinin, vəziyyətlərinin səciyyələndirilməsi, müraciət və invektiv (söyüş) funksiyaların yerinə yetirilməsi və s.). Zoonimlərin bu xüsusiyyətlərinin araşdırılması da tədqiqatın obyektini hesab edilə bilər.

Tədqiqatın məqsədi zoonimlərin funksional xüsusiyyətləri və onların fransız və Azərbaycan dillərində derivatlarının (törəmələrinin) kontrastiv şəkildə öyrənilməsindən ibarətdir.

Qarşıda qoyulan məqsədə çatmaq üçün aşağıdakı *vəzifələri* yerinə yetirmək lazım gəlir:

- zoonimlərin həqiqi leksik mənalarının təyin edilməsi üçün bəzi ümumleksik problemlərin həllini tapmaq;

- tədqiq edilən dillərdə insan üzərinə köçürülən ikinci obrazlı (bədii) mənaya malik zoonimlərin kontinuumunu müəyyən etmək;

- zoonimlərin mənə strukturunu və onun semantik derivatını - zoomorfizmi metaforik cəhətdən təsvir etmək;

- zoomorfizmlərin antroposentrik xüsusiyyətlərini müəyyən etmək və müxtəlif dillərdə zoomorfizmlərin assosiativ əlaqəsini aşkara çıxararaq və müqayisə edərək onlara uyğun gələn semantik sahəni təsvir etmək;

- zoonimlərin fransız və Azərbaycan dillərində bədii - məcazi mənalarının iki istiqamətdə kompleks müqayisəsini aparmaq (tədqiq edilən dillərdə milli spesifik vahidlərin seçilməsi üçün mənə oxşarlığı və bədii cəhətdən);

- zoonimlərin müraciət forması kimi işlədilmə xüsusiyyətlərini üzə çıxarmaq;

- tədqiq edilən dillərdə mənfi mənaya malik olan zoomorfizmlər bazasını yaratmaq, bu vahidlərin invektogenlik dərəcəsini təyin etmək, təhlil edilən hər bir dildə ən çox təhqiredici mənaya malik zoomorfizmləri aşkara çıxarmaq;

- zoonimlərin struktur tipini və əmələ gəlmə yollarını təyin etmək, derivatoloji baxımdan ən çox məhsuldar olanları aşkara çıxarmaq;

- tədqiqatın nəticələrini praktik məqsədlər üçün yararlı halda təqdim etmək (siyahılar, köməkçi lüğətlər).

Tədqiqatın predmeti fransız və Azərbaycan dillərində zoonimlərdir. Onlar dildə müxtəlif funksiyalar yetirə bilirlər və xüsusi semantik gücə malikdirlər (müxtəlif insan xüsusiyyətlərinin və vəziyyətlərinin səciyyələndirilməsi, müraciət və invektiv funksiyaların yerinə yetirilməsi və s.)

Tədqiqat metodları. Qarşıya qoyulan məqsədə çatmaq üçün aşağıdakı üsul və yanaşmalardan istifadə edilir:

- Təsviri metoddan;

- Bütöv seçilmiş vahidlər içərisindən tədqiqat üçün ayrılmış vahidlərlə əlaqəli leksikoqrafik metoddan;

- Genetik baxımdan müxtəlif sistemli dil vahidləri təhlil edildi-yindən onların öyrənilməsində istifadə olunan kontrastiv metoddan;

- Linqvostatistik metoddan.

Tədqiqatda leksik - semantik qrup olan *heyvan adları* sinxronik aspektdə təhlil edilir, zoonimlər və onların törəmələrinin praqmatik, sözdüzəltmə və semantik imkanları tədqiq edilir.

Tədqiqatın yeniliyi leksikoqrafik mənbələrdə müəyyən edilməmiş mənalara əskara çıxarılması, az öyrənilmiş dil materiallarının dərin-dən, müstəqil surətdə tədqiqinə cəlb edilməsi, yurislinqvistika sahəsində zoonim - invektivlərin işlədilməsi, ədəbsiz leksikanın müxtəlif növlərindən biri olan invektogen zoonimlərin səviyyəsinin və zooleksikanın bəzi sözdüzəltmə imkanlarının tədqiqindən ibarətdir.

Tədqiqatın nəzəri əhəmiyyəti ondan ibarətdir ki, hər şeydən əvvəl, işdə dilin leksik - semantik nəzəriyyəsinə tam zənginlik verən, iki dilin leksikasının etno - semantik problemlərinin həllində böyük rolunu material təqdim edilir. Gələcəkdə bu istiqamətdə aparılacaq tədqiqatları bu günədək Azərbaycan və fransız dillərində kompleks şəkildə öyrənilməmiş zoonimlər sistemi haqqında zəngin mənbə ilə təmin edir.

Tədqiqatın praktik əhəmiyyəti onun materiallarının tələbələrə dil interferensiyasının və tədqiq edilən materialın xüsusiyyəti ilə əlaqəli kommunikasiya müvəffəqiyyətsizliyinin qarşısının alınmasından, fransız dilinin tədrisində, fransız dilinin leksikologiyası və üslubiyyəti kurslarının tədrisində istifadəsindən ibarətdir. Tədqiqatın nəticələri, həmçinin, tərcümə praktikasının öyrədilməsində - əsasən də, fransız və Azərbaycan dillərində insan xüsusiyyətlərinin zoomorfoloji səciyyə-ləndirilməsi zamanı ortaya çıxan uyğunsuzluqdan törəyən dillərarası interferensiyaları aradan qaldırmaq üçün istifadə edilə bilər.

Bundan əlavə, tədqiqat işi geniş surətdə tətbiq edilə bilən ikidilli zoonimik leksikadan ibarət xüsusiləşdirilmiş lüğətlərin yaranması üçün material ola bilər. Tədqiqatın nəticələrinin əks olunduğu əlavə işə tərcümə prosesində, kurs və diplom işlərinin yazılmasında faydalı ola bilər.

Müdafiəyə aşağıdakı *müddəalar* təqdim edilir:

1. Zoonimlərin müqayisə olunan dillərin leksik tərkibinin xüsusi bir layını təşkil etməsi;
2. Hər iki dildə zoonimlərin yaranmasının milli və etnolinqvistik xüsusiyyətlərə əsaslanması;

3. Fransız və Azərbaycan dillərində zoonimlərin metaforikləşərək əlavə mənalar ifadə etmək imkanının olması;
4. Dilin frazeoloji sisteminin böyük bir hissəsinin zoomorfizmlərin köməyi ilə yaranan frazeologizmlərin təşkil etməsi;
5. Zoonimlərin dildə geniş funksional xüsusiyyətləri ilə seçilməsi;
6. Müqayisə olunan hər iki dildə zoonimlərin derivatoloji funksiyalarının fəal şəkildə müşahidə edilməsi;
7. Struktur baxımdan müqayisə olunan dillərdə zoonimlərin oxşar keyfiyyət daşması.

Tədqiqatın materialı izahlı və frazeoloji lüğətlərindən, danışıq və arqo lüğətlərindən, xüsusən də dil daşıyıcılarının sorğu edilməsi nəticəsində toplanmış insan üzərinə köçürülə bilən, ikinci obrazlı mənaya malik zoonimlərdir. Bundan əlavə işin yazılmasında aşağıdakı mənbələrdən də istifadə olunmuşdur:

1. Terminoloji, ensiklopedik, etimoloji (Az. - rus, rus - Az., fransız - rus, rus - fransız, Az. - frans., frans. - Az., ingilis - rus) lüğətlərdən;
2. Müasir bədii və elmi ədəbiyyatlardan;
3. Qədim türk və Orta əsr abidələrindən.

Dissertasiyanın aprobasiyası. Dissertasiya işi ADU - nun Ümumi Dilçilik kafedrasında hazırlanmışdır. Dissertasiya mövzusu Azərbaycan Dillər Universitetinin Elmi Şurasında təsdiq edilmiş və Dilçilik üzrə Respublika əlaqələndirmə şurasında qeyd alınmışdır. Dissertasiyanın əsas nəticələri haqqında elmi – nəzəri seminar və konfranslarda məruzə edilmiş, mövzu ilə bağlı 11 məqalə çap olunmuşdur. Çap olunmuş məqalələr dissertasiyanın məzmununu tam əhatə edir.

Dissertasiyanın strukturu. Tədqiqat işi giriş, iki fəsil, nəticə, istifadə edilmiş ədəbiyyat mənbələrinin və ixtisarların siyahılarından, əlavədən ibarətdir.

İŞİN ƏSAS MƏZMUNU

Lüğət tərkibinin ən maraqlı laylarından biri olan zoonimik leksika özündə leksik vahidlərini müxtəlifliyi və bənzərsizliyi, qədimliyi və zənginliyi ilə fərqlənən *sürünənlər, quşlar, həşəratlar, bəhəqlər, məməlilər, suda - quruda yaşayanlar* və s. kimi leksik - semantik

qrupları cəmləşdirir. Zoonim yunanca “zoon” (heyvan) və “onoma” (ad) sözlərinin birləşməsindən əmələ gəlmişdir. Öz həqiqi mənasında işlənən zooloji nomenlər “zoosemizmlər”, məcazi mənada (insanın xüsusiyyətlərinə uyğun olaraq) işlənənlər isə “zoomorfizmlər” adlanır.¹ Bundan əlavə tərkibində “zoo” nomeni olan hər bir mürəkkəb söz onun heyvanlar aləmi ilə bilavasitə bağlı olduğunu bildirir: zoonomika, zoonimiya, zoometafora, zoologiya, zootexnika, zoobaytarlıq, zoocərrahlıq, zoogigiyena, zoosemiya və s.

Heyvanların insan həyatında rolu həmişə böyük olmuşdur, xüsusən də insanın inkişafının ilk mərhələlərində heyvan və insanların coğrafi qonşuluq şəraitində mövcudluqları zamanı heyvanlar ictimai ierarxiyaya daxil idilər və insanların heyvanlardan əmələ gəlməsi xüsusi ipostas kimi fərz edilirdi. Məməlilərin adlarının təsbit edilməsi hələ qədim türk yazılı abidələrindən başlamışdır. Məsələn, Mahmud Kaşğarının “Divani lüğət it - türk” lüğətində çoxlu heyvan adları qeyd edilmişdir.

Həmin adlar bu günədək türk dillərində işlədilir. O vaxtdan bəri bu adlarda bəzi fonetik dəyişikliklər baş vermişdir:

tilki - tülkü, ayığ - ayı və s. “*Codex Cumanicus*” (Qırçaq ab., 1303, Qızıl Orda) lüğətində isə aşağıdakı heyvanların adları çəkilir:

ayqır - aygır, astlan - aslan, kerpi - kirpi, chusan - siçan, sausar - savsar və s.² Fransız heyvan adlarının ilk rast gəlinəndi mənbə eramızdan əvvəl II - III əsrlərdə İskəndəriyyədə yazılmış “Fizioloq” kitabı olmuş, heyvan (bestiariy) sözü isə İsidoranın vəhşi heyvanlara həsr etdiyi “Etimologiya” (XII əsr) kitabının ikinci hissəsinin əvvəlində - “Bestiarium vocabulum”da öz əksini tapır.

Orta əsrlərdə etimoloji şərhlər cisimlərin izahının ən çox yayılmış metodlarından birinə çevrilmişdi. (*Dəvə* - camelus yunan sözü olan “itaətkar” sözündən əmələ gəlir, çünki o, yükü götürmək üçün diz üstə çökür).

Heyvan simvollarından istifadə edilmə hallarına gəldikdə isə şir ehtiyatlılığı və gücü, qartalın iti baxışı, qutanın nakam məhəbbəti

¹ Ибрагимов К.М. Древнетюркские названия животных в лексике современных тюркских языков: Дис. ... канд. филол. наук. Баку, 1975, 153 с.

² Махмутова Л.Т. Татарский язык в его отношении к древнеписменному памятнику Codex Cumanicus по данным лексики (краткий анализ и приложения) / Л. Т. Махмутова // ИДЯ, вып. 2., Казань, 1982, 153 с.

İsusun obrazına oxşatma nəticəsində əmələ gəlmişdir. Əjdaha və ilanlar zülm və bəla rəmzi kimi, şirin səslə su pəriləri isə qəlbləri oxşayan xoş misal kimi verilir. Bestiarilərdə əfsanəvi məxluqlarla yanaşı, real heyvanların çoxsaylı fantastik xüsusiyyətləri də təsvir edilir (gözündə qiymətli daş olan ikicinsli kaftar və s.). Burada heyvanların ikili xüsusiyyətinin də rəmzi verilir (məs., qəddarlıq simvolu olan ilan həmçinin müdriklik rəmzi kimi də verilir). Heyvanların və quşların hərəkətini gələcəkdə baş verə biləcək bir hadisənin əlaməti kimi yozurdular - əgər müdrik qaranquş evin damının altındakı yuvasını tərk edib gedirsə, deməli, o bu evin yaxın zamanda dağılacağını hiss etmişdir.

Zoonimlər hər bir milli dilin leksik bazasında nəzərə çarpacaq yer tutur. N.A.Kluşinin mülahizəsinə görə, zoonimlər özlərinin həqiqi mənalarında, yəni neytral dil vahidləri kimi, bütün danışq sahələrində fəaliyyət göstərə bilər. Lakin həqiqi mənada deyil, məcazi, yəni insanların zoomorfoloji səciyyətləndirilməsi zamanı isə onların kommunikativ dairədə fəaliyyəti daralır. Obyektlərin adlandırılması üsullarından biri kimi metaforlaşma sözlərin sadəcə yeni mənalar kəsb etməsi aktını deyil, sözlərin dərin semantik dəyişikliyə uğraması aktını həyata keçirir. Məsələn, *mouton* - qoyun sözünün insana köçürülməsi zamanı resipiyent eyni zamanda sözün ənənəvi əşyavi mənasını da dərk edir. İnsana yeni bir ad verilir, başqa cür adlandırılır. Bu üsulla *mouton* sözünün yeni bir mənası - “sadələvh adam” mənası meydana çıxır, lakin bununla yanaşı, onun ilk “ev heyvanı” mənası da öz aktuallığını itirmir: əgər o, öz mənasını itirsəydi, belə adlandırma tamamilə mənasız olardı.¹

Zoonimlər, həmçinin dilin onomastik vahidlərinin bir qrupu olduğuna görə prof. A.M.Qurbanov onları iki yerə bölür: ümumi və xüsusi zoonimlər. O, ümumi zoonimlərə növ bildirən zoonimləri aid edir. Buraya quş növləri (sərçə, durna, kəklik, leylək və s.), heyvan növləri (qoyun, keçi, inək və s.), balıq növləri (qızıl balıq, ağ balıq və s.), həşərat növləri (milçək, kəpənək və s.), sürünənlərin növləri (koramal, su ilan, və s.) daxildir. Xüsusi zoonimlərə isə, o, adları -

¹ Клушин Н.А. Зоо- и фитоморфные характеристики человека в английской разговорной речи: Автореф. дис. ...канд.филол.наук. Нижний Новгород, 1991, 16 с.

“ləqəb”ləri aid edir. Buraya da, o, əsasən, zooantroponimləri - heyvan adlarından əmələ gəlmiş şəxs adlarını (Maral, Ceyran, və s.), zootoponimləri - heyvan adlarından əmələ gəlmiş toponimlər (Tülküdəresi, Ayıtalası, və s.), zoohidronimləri - heyvan adlarından əmələ gələn hidronimləri (Ceyranbatan, Maralgöl və s.) daxil edir.¹

Müasir türkologiyada zooleksikanın müxtəlif sahələrinə həsr edilmiş çoxlu sayda tədqiqat işləri mövcuddur. Türk heyvan adlarının tədqiqində A.M.Şerbakın (Nazvanie domaşnix i dikix jivotnix. 1961), K.M.Musayevin (1975), K.İbrahimovun (1975) tədqiqat işləri xüsusi yer tutur.

Fransız və Azərbaycan dillərində zoonimlərin leksik xüsusiyyətləri adlanan birinci fəsil zoonimlərin leksik sistemdə yeri, heyvan adlarının əmələ gəlmə xüsusiyyətləri, somatik motivlər əsasında əmələ gələn heyvan adları, etoloji motivlərlə əmələ gələn heyvan adları, onomastik motivlərlə əmələ gələn heyvan adları, qiymətləndirmə motivləri əsasında əmələ gələn heyvan adları, səs təqlidi motivləri əsasında əmələ gələn heyvan adları, zoonimlərin metaforikləşmə imkanları, zoonimlərin ilkin və ikinci obrazlı mənası, metafora zoomorf xüsusiyyətlərin əmələ gəlmə üsulu kimi, konkret - fərdi zoomorf xüsusiyyətlər, zoomorfizmlərin ictimai həyatda rolu, zoometaforizmlərin frazeoloji xüsusiyyətləri, zoomorfizmlər vasitəsilə yaranan frazeoloji vahidlərin etnospesifik xüsusiyyətlərinin tədqiqinə həsr edilmişdir.

Bu fəsildə zooleksikanın və əsas terminlərin müəyyən edilməsinə həsr edilmiş işin xülasəsindən, ümümlərdə leksik məna problemlərinin və xüsusilə, zoonimlərin mənalарına müasir yanaşmanın təsvirindən, zoometaforanın linqvistik statusunun müəyyən edilməsindən, zoomorfizmlərin konnotativ tərkib elementlərinin öyrənilməsindən söhbət açılır.

Ayrı-ayrı dilçilik tədqiqatlarında heyvan adlarını bildirmək üçün müxtəlif terminlərdən istifadə edilir. Bu terminlərin bir çoxunun mənalарı və işlənmə dairəsi aşağıdakı kimidir.

“Zooloji leksika” – zooleksiklərin sisteminin dərk edilməsini ifadə edən linqvistik termdir. Zooloji leksika faunaya aid terminləri özündə cəmləşdirir və böyük bir əhatə dairəsinə malikdir. Y.Q.Yusifovun fikrincə “zoonim”, “zoomorfizm”, “zoosemizm”, “ixtiomorfizm”,

¹ Qurbanov A.M. Azərbaycan dilinin onomalogiyası, Bakı: Maarif, 1988, 596 s.

“qerpetomorfizm” terminlərinin əmələ gəlməsi zooloji leksika sahəsi ilə sıx əlaqəlidir . “Zoonim” linqvistik ədəbiyyatda, əsasən də zooloji leksikaya aid tədqiqatlarda istifadə edilən terminlərdən biridir. Linqvistik tədqiqatlarda “zoonim” dedikdə faunaya aid emosional – ekspressiv və nominativ mənalı adlardan ibarət geniş mənaya malik terminlər sistemi nəzərdə tutulur.¹

Bu tədqiqat işində isə, əsasən, aşağıdakı terminlərdən istifadə edilir: zoonimlərə bir tərəfdən zoosemizm “sima”sı, heyvanların öz adları (məməlilər, quşlar, balıqlar, həşəratlar və s.), digər tərəfdən, zoomorfizm, insan üzərinə köçürülən, onu xarakterizə edən və müxtəlif formada qiymətləndirən mücərrəd mənaya malik metaforik variant olan ümumi lüğət vahidi kimi baxılır. Zoonimlərin bu leksikosemantik variantları - zoosemizm və zoomorfizmlər birləşdirilir və mənə tərkiblərinə görə qarşı - qarşıya qoyulur.

Fransız və Azərbaycan dillərində işlədilən bəzi heyvan adlarının yaranma prosesini müqayisə etməklə fikrimizi daha aydın ifadə edə bilərik.

Zoonimik leksikanın tarixinin öyrənilməsinin təhlili göstərir ki, daha çox ev heyvanlarının adlarının əmələ gəlməsinin dəqiq izahı verilir. Bununla yanaşı, ayrı - ayrı ev və vəhşi heyvanlar haqqında etimoloji məlumatlar da mövcuddur. Alimlərin ehtimal etdiklərinə görə fransız dilində *chat* - *pişik* sözü latın dilində *cattus*, *catta* - ev pişiyi sözündən əmələ gəlmişdir. Bu, eramızdan əvvəl IV əsrdən gec olmayaraq latın dilində işlədilmişdir. Elə buna görə də ehtimal etmək olar ki, Romada ilk ev pişiklərinin əhliləşdirilməsi bu vaxta təsadüf edir. *Tutuquşu* sözü fransız dilinə XVI əsrdə holland dilindən keçmişdir (holland dənizçiləri bu quşu cənub ölkələrindən gətirməyi xøşlardılar). Holland sözü olan *papegaai* köhnə fransız dilində *papagai* kimi işlənirdi (müasir fransız dilində *perroquet*).

Bu fəsildə heyvan adlarının əmələ gəlmə amilləri müxtəlif makrosahələrə bölünərək öyrənilir.

Somatik motivlər əsasında əmələ gələn heyvan adları bədən hissələrinin və tük örtüyünün rənginə görə verilən adlar (*ours (m) blanc (polaire)*- ağ ayı (qütb ayısı), *panthère (f) noire* - qara pantera;

¹ Юсифов Ю.Г. Зоологическая лексика Азербайджанского языка: Автореф. дис. ...канд.филол.наук. Баку, 1985, с. 4

heyvanın malik olduğu ölçüsünə görə verilən adlar (*grand tatou* - böyük armadil, *petite noctule* (f) - balaca gecəquşu; bədən hissələrinin xarakterik xüsusiyyətlərini əks etdirən adlar *gros-bec* (m) - baltadimdik, *cul - rouge* (m) - qırmızı büzdüm kimi mikrosahələrə bölünərək tədqiq edilir.

Etoloji motivlərlə əmələ gələn heyvan adları hərəkət və fəaliyyət növünə görə (*écureuil* (m) *volant* - uçan dələ və s.); həyatda fəaliyyət vaxtına görə (*noctule* (f) *gigantesque* - çox böyük gecəquşu, və s.); yaşayış mühitinə və yerinə görə (*chamois* (m) - dağ keçisi və s.); qidalanma obyektinə görə (*fourmilier* (m) - qarışqayeyən və s.); qoxusuna görə adlandırılanlar (*sconse, skunks* (m) - skuns və s.) kimi mikrosəhələrə bölünərək təhlil edilir.

Onomastik motivlərlə əmələ gələn heyvan adları toponimlərdən əmələ gələn zoonimlər (*Perroquet* (m) *d' Afrique* - Afrika tutuquşusu və s.); antroponimlərdən əmələ gələn zoonimlər (Prjevalski atı - *cheval de Prgévalski* və s.); etnonimlərdən əmələ gələn zoonimlər (*berger allemand* - alman çoban iti və s.) kimi yarımqruplara bölünərək təhlil edilir.

Qiymətləndirmə motivləri əsasında əmələ gələn heyvan adları müsbət qiymətləndirmə əsasında əmələ gələnlər (*biche* (f) - xallı maral və s.) və mənfi qiymətləndirmə əsasında əmələ gələnlər (*chameau* (m) *à deux bosses* - ikihürgüclü dəvə və s.) mikrosəhələrinə bölünərək təhlil edilir.

Səs təqlidi motivləri əsasında əmələ gələn heyvan adlarına Az. çəpiş, quzu və s.; fr. *ouistiti* (m) - uistiti (meymun cinsi), *clabaud* (m) - hürən, və s. göstərmək olar.

Zoonimlərin ifadəsinin digər forması onların metaforik xarakteristika - zoomorfizm - kimi işlədilməsidir. Zoomorfizmlər zoonimlərin leksik - semantik variantlarıdır, dilin ekspressiv fond tərkibi kimi ona qarşı qoyulur və insan xarakteristikasının təsvirini verir.

Bu fəsilə zoonimlərin zoomorfizmlərlə əlaqəsi məsələlərinə həsr edilmiş, tədqiq edilən dillərin zoomorfik sisteminin milli-mədəni xüsusiyyətləri, müxtəlif antroposentrik aspektlər (“xarici görünüş” - *pou* (m) - birə, quru qurbağası (çirkinlik), “əqli-etik sima” - *coq* - xoruz, “əməyə münasibət” - *parasite* - parazit, *sangsue* - zəli, “temperament xüsusiyyətləri” - *escargot* - ilbiz, *tortue* - tısbağa, “intellektual keyfiyyətlər” - *âne* - eşşək, *dinde* - hinduşka və

“kommunikativ xüsusiyyətlər” - *pie* - sağsağan və s.) əks etdirən semantik sahələr və bu sahələrə daxil olan mikrosahələr əmələ gətirən zoomorfizmlər müqayisə və təsvir edilir.

Fəslin sonunda zoonimlər vasitəsilə əmələ gələn frazeoloji birləşmələrdən söhbət açılır. Hər bir dilin frazeologiyasına o dildə mövcud olan atalar sözlərini, zərb-məsəlləri, aforizmləri, hikmətli sözləri, bəzi qoşa sözləri və s. daxil edilir. Bu ifadələrdə insanların məişəti, mədəniyyəti, əmək fəaliyyəti ilə bağlı olan təsəvvürləri əks olunur. Tədqiqat apararkən biz bir çox zoofrazeologizmlərin müxtəlif dillərdə mənaca bir - birinə yaxınlığını müşahidə edirik. Bu yaxınlığın dərəcəsi bəzən müxtəlif olsa da, məfhumu eyni dərəcədə ifadə edə bilir. Məs., “Keçi qarıya baxan kimi” - «Как баран на новые ворота» - « Comme une vache qui regarde passer un train » və s.

Dildə elə hallar da olur ki, frazeologiyada ifadə olunan eyni fikir müxtəlif formalarda öz əksini tapır. Burada, əlbəttə, yerli mühit, ayırı-ayrı dillərin ifadə imkanları da öz təsirini göstərir. Məs., “İlanı Seyid Əhməd əli ilə tutmaq”- «Чужими руками жар загребать» - “ Se faire tirer les marrons du feu” və s.

Bəzi ifadələrin həm mənə, həm də forma cəhətdən müxtəlif dillərdə eyni olması təəccüb doğurur. Məs., “dovşan kimi qaçmaq” - «бегать как заяц» - “courir comme un lapin” və s. Qeyd etmək lazımdır ki, bir-birinin eyni olan bu cür ifadələri hər xalq bir-birindən xəbərsiz olaraq yaratmışdır. Frazeoloji vahidlərin mənasının bu cür bir-biri ilə uyğun gəlməsi, əlbəttə ki, insan təfəkkürünün eyni istiqamətdə, eyni qanunlar üzrə inkişaf və təkamül etməsini göstərən əlamətlərdən biridir.

Fəslin sonunda bu fəsildə aparılan tədqiqatların nəticəsi verilir.

Zoonimlərin semantik - funksional xüsusiyyətləri adlanan ikinci fəsildə zoonimlərin bəzi funksional və sözdüzəltmə imkanları – zoomorf müraciətlər, zoonimlərin inektiv funksiyaları, onların derivatoloji xüsusiyyətləri, müxtəlifstrukturlu zoonimlərin semantik xüsusiyyətləri tədqiq edilir: iki dildə insanın vəziyyətinin və fəaliyyətinin təsviri kimi zoonimlərdən əmələ gələn fellərdən danışılır, onların gündəlik həyatda inektivlik və müraciət rolu təhlil edilir.

Tədqiq olunan dillərin əsas xüsusiyyətlərindən biri onların lüğət tərkibində ənənəvi surətdə, əsasən, uşaqlara və digər sevimli adamlara müraciətlə işlədilən çoxsaylı neytral - appelyativ və ya familiar-

əzizləyici söz qruplarının olmasıdır. Belə müraciətlər danışanın emosional münasibəti əsasında yaranır və buna görə də çox vaxt ziyəlik ifadəsi olan *Az. mənim* - fr. *mon, ma* ifadəsi ilə müşayiət olunur. Kimisə *Az. mənim ceyranım* – fr. *ma poule* adlandırmaq heç də onun obyektiv yaxşılığını qiymətləndirmək demək deyildir. Danışan üçün obyekt sadəcə əziz və sevimlidir. *Az.* dilində belə zoomorfizmlərin sayı kiçiltmə və əzizləmə suffiksləri olan -cik, cik hesabına çoxalır.

Tədqiqatlar nəticəsində belə bəlli oldu ki, *Az.* dilində bu məqsədlə ən çox yayılan zoomorfizmlər aşağıdakılardır: maral, ceyran, quzu, göyərçin və s.

Fransız dilində isə əzizləmə apelyativləri kimi (terme d`affection) *canard* - ördək, *puce* - bit, *lapin* - dovşan və digər zoomorfizmlər işlədilir.

Bu fəslin bölmələrindən biri də zoonimlərin invektiv funksiyalarıdır. Məlumdur ki, heyvan adlarının bəziləri təhqiredici hesab olunur, buna görə də semantikasını mənfi qiymətləndirməyə malik olan bu və ya digər zoonimlərin invektivlik funksiyasını tədqiq etmək yerinə düşər.

Təhqir elementli semantikaya malik zoonimlərin identifikasiyası və təsviri problemlərini təhlil etmək məqsədi ilə “*invektiv, invektiv leksika*” (latın dilində “*invectiva oratis*” - ədəbsiz / söyüş leksikası) terminini işlətmək məqsədəuyğun hesab edilir. Invektiv leksika danışanın (yazanın) öz nitq obyektini alçaltmaq və təhqir etmək məqsədi ilə, adresatın şəxsiyyətini təhqir şəklinə qiymətləndirmə və ekspressiv rəngvermə semantikasına malik söz və ifadələrdən ibarətdir.

Son vaxtlar Azərbaycanda tez-tez insan şərəfini və ləyaqətini təhqir etmə hallarına rast gəlinir, halbuki, Qərb ölkələrində bu problemə çox illərdir ki, ciddi nəzarət edilir və təhqir etmə haqqında dinləyicilərin (oxucuların) hüquqlarının müdafiəsinə yönəldilmiş xüsusi qanunlar yaradılmışdır. Belə ki, alman saytlarının birində hərəkət istiqamətində gedən sürücü Q. Frau ilə belə bir hadisə baş verməsi göstərilir: Yolda hərəkət edərkən qaydanı pozduğuna görə sürücülərdən biri onu : “Du, Schwein!” / Ey, sən, donuz ! deyər təhqir edir. Q. Frau onu təhqir edənə məhkəməyə verir. Təhqir edən şəxs məsuliyyətə cəlb edilir və 500 DM məbləğində cərimə olunur (www.jura-uni.sb.de).

Beləliklə, söhbət şifahi təhqirdən (məhz elə zoonimlər vasitəsilə təhqirdən) gedir və fransız və Azərbaycan qanunları da Fransanın və

Azərbaycanın hər bir vətəndaşının şəxsiyyətinin və ləyaqətinin müdafiəsində dayanır. Belə ki, Fransa Respublikasının cinayət məəcəlləsinin 433-cü maddəsinin 5-ci bəndində (433-5) belə deyilir: söz, jest və təhdid vasitəsi ilə başqa bir adamın şərəfini və ləyaqətini alçaltmaq və ya təhqir etmək 7500 avroyadək cərimələndirilir və ya 6 aylıq həbs cəzasına məhkum olunur.

Azərbaycan Respublikasının Cinayət məəcəlləsinin 148-ci maddəsində isə bununla əlaqədar deyilir: “Təhqir, yəni kütləvi çıxışlarda, kütləvi nümayiş etdirilən əsərdə və ya kütləvi informasiya vasitələrində şəxsiyyətin şərəf və ləyaqətini nalayiq formada qəsdən alçaltma - şərti maliyyə vahidi məbləğinin üç yüz mislindən min mislinədək miqdarda cərimə və ya 240 saatadək müddətə ictimai işlər və ya bir ilədək müddətə islah işləri və ya altı ayadək müddətə azadlıqdan məhrumetmə ilə cəzalandırılır.¹

Zoonimlərin derivatoloji xüsusiyyətləri tədqiq edilərkən aşkar olur ki, hər bir dilin leksikasını təşkil edən müxtəlif söz qrupları, ayrı-ayrı leksik laylar tədricən əmələ gəlmişdir. Təbii olaraq müəyyən sahələrə aid yaranan ilkin-sadə sözlərdən yeni-yeni dil vahidləri təşəkkül tapmış və bunlar sistem halını almışdır. Tədqiqatımız zoonimlərin təhlilinə həsr edildiyindən onların quruluş və strukturundan danışmaq yerinə düşərdi.

Fransız dilinin zoonimik leksikasının strukturunu Azərbaycan dilinin zoonimik leksikası ilə müqayisəli təhlil edərkən belə məlum olur ki, bəzi zoonimik adların əmələ gəlmə strukturu bu dillərdə heç də oxşar deyildir. Bu fikri təsdiq etmək üçün hər iki dildə bir neçə zoonimin tərkibi üzərində təhlil aparaq.

Merle (m) - *qaratoyuq* sözü fransız dilində sadə söz olduğu halda Az. dilində iki sözün - *qara və toyuq* sözlərinin birləşməsindən;

Faucon (m) - *fau və con* sözlərindən əmələ gələrək Az. dilində sadə söz - *şahin* kimi;

Coucou (cou-cou) m - ququ quşu; *dindon (din-don)* - hind xoruzu və s. mürəkkəb sözlər kimi;

Agneau (m) - quzu (erkək) əmələ gələn *agnelle (f)* - quzu (dişi); *chien (m)* - it sözündən *chienne (f)* - qancıq ; *chat (m)* - pişik (erkək)

¹ Azərbaycan Respublikasının Cinayət məəcəlləsi. Bakı: Hüquq ədəb-ı nəşr-tı, 2007, s.138

sözündən *chatte* (*f*) - pişik (dişi); *tigre* (*m*) - pələng (erkək) sözündən *tigresse* (*f*) - pələng (dişi) və s. kimi sözlər Az. dilində sadə sözlər kimi işlədilir.

Leksik-semantik sözdüzəltmənin əsas xüsusiyyəti hər hansı bir söz əsasında onun omonimlərinin meydana gəlməsidir.

Müqayisə edək, fr. dilində *kərtənkələ* - *lézard* (*m*) / sürünən/ - *kərtənkələ* (*kələz*) - *pangolin* (*m*) / *kərtənkələyə* oxşar məməli heyvan/, *dragon* - əjdaha (1707) - *dragon* - paraşüt formalı qırıqlı pərdəsi olan sürünən növü və s.

Zoonimlərin əsas funksiyalarından biri onların insanın vəziyyətini və ya hərəkət əlamətini ifadə etmələridir. Bunun nəticəsində də hər iki dildə zoofellər əmələ gəlmişdir.

Fr. dilində insanların fəaliyyət və vəziyyətini xarakterizə edən 24 belə zoofel aşkara çıxarılmışdır.

- Cafarder (*cafard* - tarakan, mətbəx qurdu): NDFR¹ - 1) çuğulluq etmək, şeytanlamaq; 2) casusluq etmək; güdmək; İG - sirri vermək, şeytanlamaq;

- Canarder (*canard* - ördək): NDFR - yanlış mahnı oxumaq; notları yanlış demək; xoruz buraxmaq; İG - sığınacaqdan atəş açmaq və s.

Azərbaycan dilində təxminən 21 belə felə rast gəlinir:

- Xoruzlanmaq (*xoruz* - coq): özünü məğrur aparmaq, şeşlənmək;

- Küçükləmək (*küçük* - chiot): balalamaq və s.

Bu fəsildə Azərbaycan dilində morfoloji yolla yaran zoonimlər haqqında məlumat verilir. Müasir Azərbaycan dilində morfoloji yolla yeni sözlərin əmələgəlmə prosesi çox məhsuldardır.

Bu bölmədə tədqiqatımızın məqsədi zoonimlərin əmələ gəlməsində iştirak edən suffikslərin təhlil edilməsi və aşkara çıxarılması olduğuna görə biz də çalışdıq ki, belə şəkilçilərin arasından heyvan adlarının əmələ gəlməsində fəal rola malik olanları seçək və ayırd edək.

Az. dilində zoonimlərin düzəldilməsində ən çox fəal iştirak edən suffikslər aşağıdakılardır: -an, -ən; -a, -ə; -çı, ç; -i, -i, -u, -ü; -cıl; -ıq, -ik, -uq, -ük; -ca, -cə, -ça, -çə; -cıq; -aq, -ək, -q, -k; -al, -əl; -ız, -iz, -uz,

¹ Гак В.Г., Ганшина К.А. Новый французско-русский словарь. М.: Русский язык. Медиа, 2006, 1160 с.

-üz; -az, -əz; -daq, -dək; - cək; - dan, -dən; - ii, -il, -ul, -ül; -in, -in, -un, -ün, -n; -ış, -iş, -uş, -üş, -ş; - ağan, -əyən; -lı, -li, -lu, -lü; -lıq, -lik, -luq, -lük; -laq, -lək; -ovul; -lar, -lər. Bunlara misal olaraq: siç-an, dovş-an, qurbağ-a, durn-a //turn-a, buğ-a, ar-ı, qağay-ı və s. göstərmək olar.

Fransız dilində Az. dilinə nisbətən belə zoonimdüzəldici suffikslər daha çoxdur, fikrimizcə bu fransız dilində cins kateqoriyasının mövcudluğu ilə əlaqədardır (erkək və dişi heyvan cinslərini əmələ gətirən suffikslər).Tədqiqatlar nəticəsində fr. dilində aşağıdakı zoonimdüzəldici şəkilçiləri aşkara çıxarmışıq: -eul , -euil; -il, -ille; -ouil, -ouille; -on; -el, -eau; -esse; -et, -ette; -ain; -ier; -in, -ine; -ie; -uche; -is; -ade; -as, -asse; -aud, aude; -é , -ée; -elle; -ot, -otte; -ois, -oise; -ol, -ole; -ien, -ienne; -aille; -al; -eux; -eille; -ile; -ure və s.

Bu zoonimlərə misal olaraq *chevreul=chevreuil (m)* - cüyür, *écureul = écureuil (m)* - dələ, *chenille (f)* - tırtıl, *torpille (f)* - torpedo (balıq), *grenouille (f)* - qurbağavə s. göstərmək olar.

Dissertasiyanın “Nəticə” hissəsində tədqiqat prosesində əldə edilən nəticələr yekunlaşdırılır, ümumüləşdirilir.

1. Heyvan adlarının əmələ gəlməsində istifadə olunan nominativ relevant əlamətlər aşkara çıxarılır, adların birinci və ikinci nominasiyası qeyd olunur.

Birinci nominasiyalar dil daşıyıcıları tərəfindən ilk obrazlar kimi başa düşürlər. Belə nominasiyaların əmələ gəlmə üsulu yalnız tarixi və etimoloji təhlillər vasitəsilə mümkün ola bilər.

İkinci nominasiyalar ya şüuri, ya da morfoloji tərkibinə görə düzəltmə sözlər kimi qəbul edilir. İkinci nominasiyalara müasir dildə düzəltmə kimi baxılan zoonimlər aiddir.

2. Motivasiyanın ən çox məhsuldar növü somatik yolla əmələ gələn heyvan adlarıdır, sonra etoloji motivlərlə əmələ gələn heyvan adları gəlir, sonda isə onomastik yolla əmələ gələn heyvan adlarıdır. Dil materiallarının göstərdiyi kimi ən çox məhsuldar motivlər tükün rəngi, bədənin hər hansı bir üzvünün rəngi və xarakterik xüsusiyyəti, yaşayış yeri və nəhayət, qida obyekt, iyi, hərəkət xüsusiyyəti, antropim və etnonimlərdir.

3. Zoonimlərin əksər hissəsi metaforlaşma yolu ilə əmələ gəlmişdir. Belə adların əmələ gəlmə səbəbləri heyvanların hər hansı bir əşyaya və ya canlı varlığa oxşarlığından törəyir.

4. Hər iki təhlil olunan dildə danışıq dilində zoomorf obrazların sayı izahlı lüğətlərdə özünün əksini tapanlardan daha çoxdur. Bu onunla əlaqəlidir ki, leksikoqrafik məlumat mənbələri, təbii ki, həmişə dilin dəyişən məzmun müxtəlifliyini, sözlərin son mənalarını və dildə işlənmə xüsusiyyətlərini özündə əks etdirə bilmir.

5. Ayrı-ayrı mikropollar çərçivəsində dildaxili uyğunluqlar dili öyrənilən etnosların ümumi düşünmə qanunauyğunluqlarına və obrazlı dərkətmə mexanizminə malik olduqlarından xəbər verir; bununla belə xeyli sayda leksik vahidlərin tədqiq olunan dillərdən yalnız birində metaforik xarakteristika vermək bacarığına malik olması aşkara çıxarılır. Bunlara əsasən fransız dilində ikinci obrazlı mənə ifadə edən çox yayılmış ekzotik heyvan və molyuska adları daxildir ki, belə adlara Azərbaycan dilində rast gəlinmir.

6. Zoomorf xarakteristikalar arasında elə leksik vahidlər vardır ki, onlar xarakteristikaları təsvir edərkən ümumi zoobrazla müxtəlif mənələr ifadə edirlər (fr. *ours* = Az. *ayı*). Belə fərqlər tədqiq edilən dillərin zoomorfizmlərinin əsas milli-mədəni xüsusiyyətlərini aşkara çıxarır.

7. Tədqiqatın gedişində biz zoonimlərin funksional və sözdüzəltmə imkanlarını təhlil edərək aşkar etdik ki, onun əsas funksiyalarından biri insanın vəziyyət və fəaliyyətinin əks etdirilməsində iştirakıdır (zoonimlərdən əmələ gələn fellər).

8. Zoonimlər ədəbi sözlər hesab olunurlar, lakin onların insana münasibətdə onu alçaltmaq məqsədi ilə çatışmamazlıqlarını üzə vurmaq üçün istifadə edilməsi onları təhqir kateqoriyasına - invektivə aid edir.

Tədqiq edilən dillərdə bir sıra zoonimlər (Az. eşşək - âne, donuz - cochon və s., fr. morue - treska, cochon - donuz, vache - inək və s.) statistikaya əsasən bu mədəniyyətlərdə daha çox təhqiredici hesab olunduqlarından onların işlədilməsindən yan qaçmaq daha məqsədəuyğun hesab edilir. Bütün ölkələrdə onların işlədilməsinə görə cəza qanunu mövcuddur.

9. Aparılan tədqiqatların gedişində zoonimlərin struktur və sözdüzəltmə imkanlarını öyrənərkən biz onların sintetik və həm də analitik yolla əmələ gəlməsinin şahidi olduq. Sintetik yolla əmələ gələn zoonimlər kök və şəkilçilər vasitəsilə əmələ gələn adlardır, analitik yolla əmələ gələn zoonimlər isə mürəkkəb və düzəltmə zoonimlərdir.

Zoonimlərin struktur tərkibini təhlil edərkən fr. dilində heyvan adlarının düzəldilməsində fəal iştirak edən aşağıdakı suffiksləri aşkar etdik: -eul , -euil; -il, -ille; -ouil, -ouille; -on; -el, -eau; -esse; -et, -ette; -ain; -ier; -ois, -oise; -ol, -ole; -ien, -ienne; -aille; -al; -eux; -eille; -ile; -ure və s.

Az. dilində isə zoonimlərin düzəldilməsində ən çox fəal iştirak edən suffikslər aşağıdakılardan ibarətdir: -an, -ən; -a, -ə; -çı, çi; -ı, -i, -u, -ü; -cıl; -ıq, -ik, -uq, -ük; -ca, -cə, -ça, -çə; -cıq; - aq, -ək, -q, -k; - al, -əl; - ız, -iz, -uz, -üz; -az, -əz; -daq, -dək; - cək; - dan, -dən; - ii, -il, -ul, -ül; -ın, -in, -un, -ün, -n; -ış, -iş, -uş, -üş, -ş; - ağan, -əyən; -lı, -li, -lu, -lü; -lıq, -lik, -luq, -lük; -laq, -lək; -ovul; -lar, -lər.

Dissertasiyanın əsas məzmunu aşağıdakı məqalələrdə öz əksini tapmışdır:

1. Fransız və Azərbaycan dillərində bəzi zoonimik adların struktur təhlili // ADU-nun Elmi xəbərləri, Bakı, 2006, № 7, s. 137-139

2. Fransız və Azərbaycan dillərində bəzi zoonimik vahidlərin semantik təhlili // Avrasiya Universiteti: Dünyaya baxış. Bakı, 2007, № 4, s. 121-126

3. Les locutions phraséologiques françaises créées à partir des noms d'animaux // Le français en Azerbaïdjan. Bakı, 2007, № 3, s. 4-7

4. Les locutions phraséologiques françaises créées par les unités zoologiques // Ученые записки УЛГУ. Ульяновск, 2007, №1, с. 60-63

5. Fransız dilində zoonimlərin semantik – funksional aspektdə metaforlaşması / Orta və ali məktəblərdə xarici dillərin tədrisinin aktual problemləri. Respublika elmi konfransının materialları. Bakı, 2008, s. 168-174

6. Metafora zoomorf xüsusiyyətlərin əmələ gəlmə üsulu kimi // ADU – nun Elmi xəbərləri, Bakı, 2009, № 3, s. 147-151

7. Fransız və Azərbaycan dillərində zoonimik adların yaranma xüsusiyyətləri haqqında // Terminologiya məsələləri, Bakı, AMEA, 2009, s. 136-141.

8. Somatik motivlər əsasında yaranan heyvan adları. BSU, Humanitar elmlərin öyrənilməsinin aktual problemləri. Bakı, 2/2010. s. 53-58.

9. Fransız dilində morfoloji yolla yaranan zoonimlər. Mədəniyyət-lərəarası dialoq: linqvistik, pedaqoji və ədəbi aspektlər. ADU, 25-27 noyabr 2010. s. 248-250

10. Наименование животных, образованные на основе ономото-поэтических мотивов. Актуальные вопросы теории и практики филологических исследований. Международная научно-практическая конференция (25-26 марта 2011 года). Пенза-Москва-Решт). Стр. 94-95.

11. Fransız və Azərbaycan dillərində zoonimlərdən əmələ gələn fellərin leksik-semantik təhlili// Terminologiya məsələləri, Bakı, AMEA, 2012, s. 134-139.

ФУНКЦИОНАЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ЗООНИМИЧЕСКОЙ ЛЕКСИКИ ВО ФРАНЦУЗСКОМ И АЗЕРБАЙДЖАНСКОМ ЯЗЫКАХ

Резюме

Диссертация посвящена типологическо-сравнительному изучению зоономической лексики, которая привлекает особое внимание своей функциональностью и играет особую роль в развитии лексики французского и азербайджанского языков.

Диссертация состоит из введения, двух глав, заключения, списка использованной литературы и аббревиатуры, а также приложения.

Во введении обосновывается выбор темы исследования и его актуальность, определяются цели и задачи исследования, формулируются его новизна, а также теоретическая и практическая значимость.

Первая глава под названием «Лексические особенности зоономической лексики французского и азербайджанского языков» дает общую информацию о зоолексике и о выявлении основных зоономических единиц в языках различных генетических систем. Она также определяет основные проблемы значений зоонимов, лингвистический статус зоометафор и коннотативные элементы последних зооморфизмов.

В этой же главе дается информация о роли зоономической лексики в развитии лексики французского и азербайджанского языков, особенностях их формирования, возможностях их метафоризации, а также контрастном анализе семантических особенностей и моделях образования фразеологических единиц в двух исследуемых языках.

Вторая глава называется «Функционально-семантические особенности разноструктурных зоонимов». В этой главе определяются функциональные и деривационные возможности зоонимов. Тут же раскрываются способы образования зоономических глаголов, которые описывают действие и состояние человека, анализируется роль исследуемых зоонимов в области инвективности и обращения в повседневной жизни, особенности их формирования синтетическим

путем, а также даются важные научные выводы с типологической точки зрения.

Заключение суммирует результаты исследования.

Диссертация заканчивается списком использованной литературы и приложением.

FUNCTIONAL CHARACTERISTICS OF ZOOLOGICAL VOCABULARY IN THE FRENCH AND AZERBAIJANI LANGUAGES

Summary

The dissertation is dedicated to the typological - comparative study of the zoological vocabulary, draws special attention to its function and its particular role in the development of French and Azerbaijani vocabulary.

The dissertation consists of an introduction, two chapters, conclusion, a list of used literature, abbreviations and a supplement.

The introduction substantiates the choice of the theme and its actuality, defines the aims and tasks of the research, and formulates its innovation, theoretical and practical significance.

The First Chapter entitled “The lexical particularity of the zoological vocabulary in the French and Azerbaijani languages” gives general information on zoological vocabulary and on revealing of the main zoological units in the languages of different systems. This chapter also gives information about the role of zoological vocabulary in the development of French and Azerbaijani vocabulary, the particularity of their formation, the possibility of their metaphorisation and formation models of the phraseological units in the given two languages.

The Second Chapter entitled “Functional-semantic particularity of multistructural zoological vocabulary. In this chapter the functional and derivative possibility of zoological vocabulary are defined. It reveals the ways of formation of the zoological verbs which describes human actions and state. It also analyzes their role as an invective and address in the daily life, the particularity of their formation by the synthetic way and clarifies from the typological point of view the important scientific conclusions of languages.

The Conclusion summarizes the results of the investigation.

The dissertation reaches its end with a list of the used literature and a supplement.

Чапа имзаланыб: 08.11.2012.
Формат: 60x84 1/16. Тираж: 100.

«Мцтярьим» Няшрийят-Полиграфийа Мяркузи
Бақы, Рясул Рза кцч., 125
тел./факс 596 21 44
e-mail: mutarjim@mail.ru

МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ
АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ
БАКИНСКИЙ СЛАВЯНСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ

На правах рукописи

ВАФА МИРАХМЕД ГЫЗЫ СЕИДОВА

ФУНКЦИОНАЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ЗООНИМИЧЕСКОЙ
ЛЕКСИКИ ВО ФРАНЦУЗСКОМ И АЗЕРБАЙДЖАНСКОМ
ЯЗЫКАХ

10.02. 20 – Сравнительно-историческое
и сравнительно-типологическое языкознание

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

диссертации на соискание ученой степени
доктора философии по филологическим наукам

Баку – 2012